

A Critical Analysis of Peace in the Thought of Imam Khamenei Based on Content Analysis Method *

Rouhollah Davari^۱ and Mohammad Taqi Diari Bidgoli, ^۲ and Reza Jamali^۳

Abstract

The subject of foreign policy in the teachings of the Quran can be explored, allowing us to align current foreign policy practices of the Islamic Republic of Iran with Quranic verses. One of the highly significant concepts in Islamic foreign policy is 'peace,' which has been addressed by Ayatollah Khamenei in various statements and messages. Hence, this research, utilizing content analysis and semantic methods, aims to answer the fundamental question: Which Quranic references form the basis for Ayatollah Khamenei's conception of peace? To address this query, after analyzing the notion of peace from Ayatollah Khamenei's perspective and expounding the semantic meaning of peace in the Quran, the research revisits this principle. The study thus compares the concepts and results derived from Ayatollah Khamenei's statements with the intended meanings in the Quran, assessing their similarities, differences, and levels of correspondence, to determine to what extent the Supreme Leader's statements align with Quranic evidence. The research findings indicate that 'sulh' in the Quran predominantly correlates with the concept of 'peace' as a term. The Supreme Leader has referred to verse ۸ of Surah Al-Mumtahina and verse ۱۲۸ of Surah An-Nisa as the foundation for his foreign policy principle of pursuing peace. Accordingly, the Islamic government is required to accept reconciliation proposals from non-believers as long as they have not initiated or are not initiating aggression..

Keywords: Peace, Silm, Thought of Ayatollah Khamenei, Quran-Based Foreign Policy, The Holy Quran.

---

*. **Date of Receiving:** ۲۴ January ۲۰۲۳, **Date of Approving:** ۲۳ June ۲۰۲۳.

۱. Researcher at the Imam Sadiq Research Institute, Corresponding Author: (rdavari^{۱۸}@gmail.com)

۲. Professor in the Department of Quran and Hadith Sciences at the University of Qom: (mt_diari@yahoo.com)

۳. Graduate of the Level Four, Qom Islamic Seminary: (shahrak@yahoo.com)

بررسی صلح در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای بر اساس روش تحلیل محتوا*

روح الله داوری^۱ و محمد تقی دیاری بیدگلی^۲ و رضا جمالی^۳

چکیده

موضوع سیاست خارجی در آموزه‌های قرآن کریم قابل پی جویی است؛ از این رو می‌توان آنچه امروزه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دنبال می‌شود را با آیات قرآن کریم سنجید. یکی از مقوله‌های بسیار مهمی که در سیاست خارجی اسلامی مطرح است، «صلح» است؛ موضوعی که توسط آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات و پیام‌های مختلف به آن اشاره شده است. بر این اساس، پژوهش حاضر بر اساس روش تحلیل محتوا و روش معنانشناسی درصدد پاسخ‌گویی به این سؤال اصلی است که مستندات قرآنی صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش پس از تحلیل صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای و تبیین معنانشناسانه صلح در قرآن کریم به بازشناسی این اصل پرداخته شده است؛ بدین معنا که مقولات و نتایج حاصل از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با مقولات و نتایج مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مقایسه شده و شباهت‌ها، تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده و مشخص شده است. بیانات رهبر انقلاب اسلامی به چه میزان بر اساس مستندات قرآنی است. بر اساس یافته‌های پژوهش، سلم در قرآن کریم با مفهوم مصطلح «صلح» مترادف بیشتری دارد و رهبر انقلاب اسلامی برای صلح به عنوان یکی از اصول سیاست خارجی به آیه ۸ سوره ممتنه و آیه ۱۲۸ سوره نساء استناد جسته است. بر این اساس دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد، در صورتی که آنان تهاجم نکرده و نکنند.

واژگان کلیدی: صلح، سلم، اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، سیاست خارجی قرآن بنیان، قرآن کریم.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۰۴ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۰۴/۰۲.

۱. پژوهشگر پژوهشگاه امام صادق ع، قم، ایران؛ «نویسنده مسئول»؛ (rdavari^{۶۸}@gmail.com).

۲. استاد گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه قم، ایران؛ (mt_diari@yahoo.com).

۳. دانش آموخته سطح چهار حوزه علمیه قم، ایران؛ (shahrak@yahoo.com).

۱. مقدمه

تلاش برای برقراری صلح از آغاز تاریخ زندگی جمعی بشر دغدغه‌ای در اذهان رهبران و اندیشمندان اجتماعی بوده است. مفهوم صلح و ایجاد صلح انگیزه‌ای برای ایجاد بستن پیمان‌های بسیاری بوده است. آن چیزی که مفهوم صلح را برای انسان بسیار مهم جلوه می‌دهد آثار نبود آن و در نتیجه جنگ و خشونت است.

تاریخ تاکنون نزدیک به هشت هزار جنگ را ثبت کرده و مشخص شده که در طی ۳۴۰۰ سال گذشته، جهان فقط ۲۰۴ سال را در صلح گذرانده است (مسائلی و ارفعی، جنگ و صلح از دیدگاه حقوق و روابط بین‌الملل، ۱۳۷۲: ۱۷۱). بنابراین گسترش جنگ و پیامدهای آن نظریه‌پردازی در این موضوع را امری ضروری جلوه داد.

آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات و پیام‌های مختلف به صلح اشاره کرده و از جنبه‌های قرآنی، سیاسی و اجتماعی آن را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. باتوجه به توضیحات یادشده، مقاله حاضر درصدد پاسخ به این سؤال اصلی است که مستندات قرآنی صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش ابتدا بر اساس روش تحلیل محتوا، به بررسی این مفهوم در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته، سپس این مفهوم در قرآن بازشناسی شده و مستندات قرآنی آن استنباط شده است و در نهایت، میزان تناظر صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای با مقوله صلح در قرآن کریم مشخص می‌شود.

درباره پیشینه پژوهش باید گفت آثاری به رشته تحریر درآمده است. از جمله: «پدیدارشناسی صلح در اندیشه انقلاب اسلامی ایران» از روح‌الله اسلامی، «بنیان‌های صلح و همزیستی در اندیشه انقلاب اسلامی با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (ره)» از یحیی فوزی و «روابط خارجی دولت اسلامی از دیدگاه قرآن کریم، جنگ یا صلح؟» از اسماعیل سلطانی. آثار یادشده گرچه بسیار ارزنده و قابل استفاده‌اند؛ اما اثری جامع مشتمل بر تحلیل و بررسی صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به رشته تحریر در نیامده است؛ بر این اساس این مقاله از این لحاظ دارای نوآوری است.

۲. ادبیات نظری تحقیق

یک. مفهوم اصل

اصل به معنای اساس شیء، ریشه و پایه است (قرشی‌بنابی، قاموس قرآن، ۱۳۷۱: ۸۸/۱). به باورها و قواعد کلی که مسائل فرعی‌تر از آن‌ها استنتاج می‌شود و چارچوب رفتاری سیاست خارجی دولت اسلامی را تعیین می‌کند و همواره توجه و پای‌بندی بدان لازم است، به‌عنوان «اصل» یاد می‌شود.

دو. مفهوم صلح

صلح در لغت به معنای آشتی و سازش است و در موارد زیادی مخصوص از بین رفتن نفرت و کینه از میان مردم است. گفته می‌شود: «اَصْطَلَحُوا وَ تَصَالَحُوا: صلح کردند و کینه‌شان از میان رفت.» (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ۱۴۱۲: ۴۸۹-۴۹۰).

برخی عناوین به عنوان علم صلح مطرح است؛ اما اصطلاح «مطالعات صلح» و یا «تحقیقات صلح» به ویژه در حقوق بین الملل و روابط بین الملل بیشتر شناخته شده و یا کاربرد دارد (الویری، ایدئولوژی و صلح؛ مفهوم و فرهنگ دینی صلح با تکیه بر مورد اسلام، ۱۳۸۳: ۳۱۷). در رابطه با صلح تعاریف متعددی وجود دارد، در مجموع تعاریف موجود چنین تقسیم بندی می‌شود:

۱. تعریف طبیعی: انسان‌ها، بدون آنکه به صلح فکر کنند، در صلح زندگی می‌کنند و آن را درست مانند موضوعی کاملاً طبیعی و قائم به ذات می‌دانند.
۲. تعریف‌های ضد جنگ: صلح در رابطه با جنگ و همچون مقوله‌ای متضاد با جنگ تعریف می‌شود.
۳. تعریف‌های اسطوره‌ای: در این نوع از تعاریف از صلحی آرمانی سخن گفته می‌شود.
۴. تعریف‌های باستانی: در متون یونانی نمونه‌های بسیاری از این نوع درک و توصیف در باب صلح وجود دارد، تعاریفی که از اندیشمندان یونانی چون افلاطون ارائه می‌شود.
۵. تعریف آماری: تعریف صلح بر اساس آمار تعداد مرگ و میرها و آدم کشی‌های دسته جمعی (بوتول، جامعه‌شناسی صلح، ۱۳۷۱: ۳۰).

۳. روش پژوهش

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا (Content Analysis) و روش معناشناسی استفاده شده که در ابتدا به معرفی این روش‌ها پرداخته و سپس با بیان دلایل خود، نوع روش و فن مناسب برای انجام این پژوهش معرفی می‌شود.

یک. معرفی روش تحلیل محتوا

«تحلیل محتوا» روشی است که بتوان بر اساس آن، خصوصیات زبانی یک متن گفته یا نوشته شده را به طور واقع بینانه یا عینی و به طور سیستماتیک، شناخت و از آن‌ها نیز درباره مسائل غیرزبانی؛ یعنی درباره خصوصیات فردی و اجتماعی گوینده یا نویسنده و نظرات و گرایش‌های وی استنتاج‌هایی کرد (رفیع پور، تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی، ۱۳۸۴: ۱۰۹).

لورنس باردن در رابطه با این روش اشاره می‌کند که «تحلیل محتوا در حقیقت فن پژوهش عینی، اصولی و کمی به منظور تفسیر و تحلیل محتوا است و تفکر بنیادی تحلیل محتوا عبارت است از قرار دادن اجزای یک متن (کلمات، جملات، پاراگراف‌ها و امثالهم بر حسب واحدهایی که انتخاب می‌شوند) در مقولاتی که از پیش تعیین شده‌اند» (باردن، تحلیل محتوا، ۱۳۷۵: ۲۹).

در حقیقت تحلیل محتوا در رابطه با متنی معنا پیدا می‌کند که آن متن برای انتقال پیام و مفاهیمی نوشته شده باشد؛ لذا تحلیل محتوا در مورد کلمات عامیانه‌ای که دارای مفاهیم ساده بدیهی و مشخصی هستند به کار نمی‌رود.

در نظر گرفتن این نکته ضروری است که تحلیل محتوا، تنها یک ابزار است؛ «تحلیل محتوا تکنیکی پژوهشی است برای استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها در مورد متن آن‌ها. تحلیل محتوا به مثابه تکنیکی پژوهشی، شامل شیوه‌های تخصصی در پردازش داده‌های علمی است. هدف تحلیل، مانند همه تکنیک‌های پژوهشی، فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است. تحلیل محتوا فقط ابزار است و بس» (کرپندورف، تحلیل محتوا: مبانی روش شناسی، ۱۳۷۸: ۲۵).

به‌طور کلی هدف غالب تحلیل محتواهایی که انجام می‌شوند پاسخ‌گوئی به سؤال‌هایی است که با مواد مورد تجزیه تحلیل ارتباط مستقیم دارند. در این تحلیل‌ها اطلاعات معینی طبقه‌بندی می‌گردند و به جدول‌های ساده‌ای تبدیل می‌شوند.

دو. معرفی روش معناشناسی

یکی دیگر از روش‌هایی که در این پژوهش استفاده شده، روش معناشناسی است. معناشناسی، اصطلاحی فنی است که به مطالعه معنا (پالمر، نگاهی تازه به معناشناسی، ۱۳۶۶: ۱۳)، مطالعه علمی معنا (صفوی، درآمدی بر معناشناسی، ۱۳۷۹: ۲۷) اطلاق می‌شود یا دانشی است که به بررسی معنا می‌پردازد (مختار عمر، معناشناسی، ۱۳۸۵: ۱۹)؛ و از اسم یونانی «sema» به معنای «نشانه و علامت» و فعل «semaino» به معنای «علامت‌دادن و معنادادن» گرفته شده است (اچسون، زبان‌شناسی همگانی، ۱۳۷۶: ۱۱۳).

معناشناسی که شاخه‌ای از زبان‌شناسی است، مطالعات آن در سه شاخه عمده صورت گرفته است: معناشناسی فلسفی، معناشناسی منطقی و معناشناسی زبانی.

آنچه در اینجا مورد نظر است معناشناسی زبانی است و برای اولین بار از سوی برآل (Beral) شناسانده شده است. معناشناسی زبانی را می‌توان مطالعه انتقال معنا از طریق «زبان» - که همان نماد معناست - معرفی کرد (نک: کرمانی، معناشناسی عقل در قرآن کریم با تکیه بر نظریه حوزه‌های معنایی، ۱۳۹۱: ۹).

واحد‌های مطالعه این نوع معنی، «واژه» و «جمله» است. معنی‌شناس با مطالعه معنا به دنبال کشف چگونگی عملکرد ذهن انسان در درک معنی از طریق زبان است و در اصل، بازنمودهای ذهن آدمی را باز می‌کاود و نیازی به اطلاعات خارج از زبان ندارد (صفوی، درآمدی بر معناشناسی، ۱۳۷۹: ۲۸).

ایزوتسو جزو اولین افرادی است که به مباحث معناشناسی و نقش آن در قرآن کریم پرداخته است. کتاب «خدا و انسان در قرآن» از وی مشتمل بر نه فصل است که چهار فصل اول آن به مباحث معناشناسی قرآن اختصاص دارد. نویسنده در این چهار فصل به بیان ساختار اساسی آموزه‌های قرآن پرداخته و درصدد برآمده است تا با استفاده از معناشناسی، مفاهیم اصلی قرآن را به منظور شناخت جهان‌بینی قومی مسلمانان مورد بررسی قرار دهد. وی معتقد است جهان‌بینی قرآن در معانی کلمات کلیدی آن نهفته است و از این رو برای درک این جهان‌بینی به مطالعه معناشناختی این واژگان و بررسی سیر تحول معنایی آنها از دوران پیش از اسلام تا زمان نزول قرآن پرداخته است (ایزوتسو، خدا و انسان در قرآن، ۱۳۶۸؛ شریفی، نقد و بررسی آرای ایزوتسو در حوزه معناشناسی قرآن کریم، ۱۳۹۲: ۸۲-۸۳).

یکی از مباحث مهم این روش، معناداری و بی‌معنایی است و در تفسیر قرآن کریم با واژه‌ها و جمله‌هایی مواجه هستیم که گاه به نظر می‌رسد در ظاهر بی‌معناست، که تنها با بافت مناسب خود معنا پیدا می‌کند و اگر این بافت مناسب مشخص نشود، معنا به‌خوبی فهم و تبیین نمی‌شود.

سه. تکنیک اتخاذشده در این پژوهش

پس از مطالعه و بررسی انواع فنون روش تحلیل محتوا، در این تحقیق فن تحلیل محتوای مضمونی بر مبنای واحد تقطیع جملات به‌صورت کمی و با تأکید بر کلیدواژگان اصلی اتخاذ شده است. لذا در این پژوهش ابتدا باتوجه به کلیدواژگان اصلی، بیانات مقام معظم رهبری را در جداول تحلیل محتوا درج و بسته‌های معنایی استخراج می‌شود. سپس همه مفاهیم استخراج شده را جمع‌آوری و مقولات و نتایج حاصل از آن استنباط می‌گردد.

باتوجه به اینکه بررسی بیانیه‌ها و سخنرانی‌ها و آثار منتشرشده از مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری‌ها و دیدگاه‌های وی بر اساس اصول قرآنی و فقهی است؛ لذا آیات قرآنی مرتبط با این اصل نیز مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. از همین رو در مرحله دوم کلیدواژگان اصلی در قرآن کریم مورد بررسی و بسته‌های معنایی استخراج و در نهایت از مفاهیم استخراج شده، مقولات و نتایج حاصل از آن استنباط می‌گردد.

در مرحله سوم مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مورد بازشناسی قرار می‌گیرد، بدین معنا که مقولات و نتایج حاصل از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با مقولات و نتایج مفهوم مورد نظر در قرآن کریم مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌ها و میزان تناظر آن‌ها سنجیده می‌شود و مشخص می‌گردد بیانات رهبر انقلاب اسلامی به چه میزان بر اساس مبانی قرآنی است.

۴. صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

با جستجوی صلح در بیانات و پیام‌های (مکتوبات) رهبر انقلاب اسلامی مشخص گردید این موضوع یکی از موضوعات بسیار مهم بوده که در بیانات مختلف در رابطه با آن صحبت کرده است. باتوجه به گستردگی این موضوع، نگارنده ۱۰ مورد از مهم‌ترین بیانات آیت‌الله خامنه‌ای را در سال‌های مختلف مورد مطالعه قرار داده است. این موارد مورد بررسی قرار گرفت و ۱۶ بسته معنایی از آن‌ها استخراج گردید که در ادامه آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

تاریخ	۱۳۶۵/۶/۱۴
بیانات	بیانات در هشتمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد
متن	ملت ما مصمم است یک بار و برای همیشه ثابت کند که ستم را به هیچ قیمتی نخواهد پذیرفت و در این راه حدی برای فداکاری و ایثار نمی‌شناسد، درعین حال ما آماده‌ایم در هر راهی که به برقراری یک صلح دائمی و نابودی ریشه‌های جنگ و اختلاف و ایجاد روابط مسالمت‌آمیز با کلیه کشورهای منطقه انجامد، پیشقدم شویم. صلح به‌طورکلی و به‌ویژه برای منطقه حساس ما یک انتخاب نیست، یک ضرورت حیاتی است، ما چاره‌ای جز این نداریم که با مجازات قطعی رژیم متجاوز، جنگ افروز و باجگیر عراق، برقراری و استحکام چنین صلحی را در منطقه تضمین کنیم.
بسته معنایی	سیاست جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و ستم را نخواهد پذیرفت.
کد	۱

جدول شماره ۱

تاریخ	۱۳۶۶/۶/۳۱
بیانات	سخنرانی آیت الله خامنه‌ای در چهل و دومین مجمع عمومی سازمان ملل، نیویورک
متن	ما که بار سنگین جنگ تحمیلی هفت ساله‌ای را بر دوش داریم از هر کسی به صلح تشنه‌تریم؛ اما صلح را، صلح پایدار را فقط در سایه مجازات تجاوزگری که گناه تجاوز را با گناهان فراوان دیگر در جنگ همراه کرده، قابل دسترسی می‌دانیم و بس. امروز نیز مانند سال ۱۹۷۵ عراق در موضع ضعف است، و این را همه دنیا می‌داند. صلحی که امروز از سوی آن رژیم قبول شود چند سال بعد، آنگاه که وی به خود گمان قدرت ببرد در یک لحظه دود خواهد شد، و منطقه را دوباره آتش جنگ فرا خواهد گرفت. تنها تضمین برای آینده آن است که متجاوز مجازات شود.
بسته معنایی	ایران از صلح پایدار استقبال می‌کند. البته صلح پایدار را در سایه‌ی مجازات تجاوزگران جنگی قابل دسترسی می‌داند.
کد	۲

جدول شماره ۲

تاریخ	۱۳۶۶/۶/۳۱
بیانات	سخنرانی آیت الله خامنه‌ای در چهل و دومین مجمع عمومی سازمان ملل، نیویورک
متن	صلح بی‌شک کلمه‌ای زیبا و جذاب است؛ تا آن حد که آتش افروزان بزرگ بین‌المللی و پدیدآورندگان سلاح‌های جهان‌سوز نیز بدان علاقه نشان می‌دهند، و ریاکارانه از آن دم می‌زنند.
بسته معنایی	مستکبران به صورت ریاکارانه از صلح حرف می‌زنند.
کد	۳

جدول شماره ۳

تاریخ	۱۳۶۸/۴/۶
بیانات	سخنرانی در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه
متن	کسانی که در دنیا منتظرند با هر بهانه و یا بدون بهانه علیه جمهوری اسلامی حرف بزنند، از اینکه ما مردم را به آمادگی بیشتر تشویق می‌کنیم، استنباط غلط می‌کنند که جمهوری اسلامی جنگ طلب است و علاقه‌ای به صلح ندارد! خیر، این گونه نیست. ما

به دنیا ثابت کرده‌ایم که جنگ طلب نیستیم و نشان داده‌ایم که به وجود صلح در همه منطقه - بلکه همه عالم - از صمیم دل علاقه مندیم.	
جمهوری اسلامی ایران برخلاف صحبت‌های دشمنان جنگ طلب نیست؛ بلکه صلح طلب است.	بسته معنایی
۴	کد

جدول شماره ۴

۱۳۶۸/۴/۶	تاریخ
سخنرانی در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه	بیانات
ما معتقدیم که در صلح و آرامش می‌توان به سازندگی‌های درونی و بیرونی پرداخت.	متن
در صلح می‌توان به سازندگی و آبادانی درونی و بیرونی کشور پرداخت.	بسته معنایی
۵	کد

جدول شماره ۵

۱۳۶۸/۴/۶	تاریخ
سخنرانی در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه	بیانات
در حال حاضر، علی‌رغم اینکه رژیم عراق و دیگران، راجع به صلح زیاد حرف می‌زنند، ما این گفته‌ها را قبول می‌کنیم و از مذاکراتی که منتهی به یک صلح پایدار شود، استقبال می‌کنیم. این نکته را هم پوشیده نمی‌داریم که تا وقتی نیروهای دشمن در خاک ما هستند، اعتماد لازم را به طرف مقابل پیدا نخواهیم کرد. این، چه صلح طلبی‌ای است که آن‌ها ادعا می‌کنند؛ درحالی‌که هنوز اولین اقدام لازم را انجام ندادند؟!	متن
جمهوری اسلامی ایران از صلح پایدار استقبال می‌کند.	بسته معنایی
۶	کد

جدول شماره ۶

تاریخ	۱۳۶۸/۵/۲۳
بیانات	سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از خانواده‌های معظم اسرا و مفقودان شهرهای تهران، کرج، ورامین، قم، کاشان، زنجان و اهواز
متن	دنیای استکبار و همین آمریکا - دولت‌هایی که دم از صلح می‌زدند- اینجاست که دشمنی و خباثت خود را نسبت به انقلاب و اسلام و ملت ایران نشان می‌دهند. همه ملت ایران یادشان است که همان کسانی که دادِ قطعنامه ۵۹۸ را داشتند و در هر مذاکره و نشست و برخاستی، از قطعنامه دم می‌زدند- مثل رؤسای جمهور و سلاطین و بعضی از مرتجعان منطقه- فریادشان دیگر تمام شد! گویی که همه مشکل این بود که رژیم عراق به وسیله رزمندگان اسلام تهدید نشود. حالا که آتش بس شد و آن تهدید تمام گردید، دیگر هیچ چیز برایشان مطرح نیست!
بسته معنایی	دنیای استکبار، به خصوص آمریکا از صلح حرف می‌زند؛ اما عمل نمی‌کند.
کد	۷

جدول شماره ۷

تاریخ	۱۳۷۴/۶/۲۹
بیانات	بیانات در دیدار با فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
متن	«فَلَا تَهْنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ (محمد/۵)؛ مبدا سست شوید و دعوت به سازش کنید یا دعوت سازش دشمنِ آشتی‌ناپذیر را بپذیرید.» سازش با انسان‌های خوب، حتی سازش با انسان‌هایی که با شما کاری ندارند؛ عیبی ندارد «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يَخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ...» (ممتحنه/۸).
بسته معنایی	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، با افرادی که با نظام اسلامی کاری ندارند و اهل صلح و برادری هستند، سازش می‌کند.
کد	۸

جدول شماره ۸

تاریخ	۱۳۸۰/۷/۲۳
بیانات	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی به مناسبت عید سعید مبعث
متن	حتی با اینکه در اسلام، جهاد مقرر شده است، و جهاد یعنی مبارزه با زورگویی و تجاوز - البته بعضی کسان به طور بدخواهانه، اسلام را به خاطر حکم جهاد، دین شمشیر معرفی کردند- اما همین اسلام می‌فرماید: «وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»؛ یعنی باز آنجایی که شرایط اقتضا می‌کند، صلح را بر جنگ ترجیح می‌دهد.
بسته معنایی	با اینکه در اسلام، جهاد مقرر شده است، با توجه به آیات قرآن، آن جایی که شرایط اقتضا می‌کند، صلح بر جنگ ترجیح داده شده است.
کد	۹

جدول شماره ۹

تاریخ	۱۳۸۰/۷/۲۳
بیانات	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی به مناسبت عید سعید مبعث
متن	اسم صلح تکرار می‌شود. همه جا شعار می‌دهند که ما صلح می‌خواهیم. در مذاکرات سیاسی، مرتب صلح را مطرح می‌کنند؛ اما در عمل آتش جنگ را برمی‌افروزند! این حادثه، حادثه‌ای بسیار مهم و تلخ است. همه جا تهدید به جنگ، تلخ است؛ اما وقتی یک بهانه غیرمنطقی به دنبال یک جنگ باشد، بسیار تلخ‌تر و سنگین‌تر است. منطق آمریکا برای حمله به افغانستان، منطق بسیار ضعیفی است. هیچ‌کس را در دنیا قانع نکرد؛ حتی سیاستمدارهایی که طرف‌دار آمریکا هستند، تصریح کردند که قانع نشدند.
بسته معنایی	مستکبران همیشه به خصوص در مذاکرات سیاسی، مرتب صلح را مطرح می‌کنند؛ اما در عمل آتش جنگ را برمی‌افروزند.
کد	۱۰

جدول شماره ۱۰

تاریخ	۱۳۸۰/۷/۲۳
بیانات	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی به مناسبت عید سعید مبعث
متن	ما همه را به صلح و آرامش و رفتارهای عاقلانه دعوت می‌کنیم. ما کمک به آتش‌افروزی‌ای که امروز در افغانستان وجود دارد، کمک به بشریت نمی‌دانیم؛ آتش‌افروزی علیه مصالح بشریت است. هرگونه کمکی به این آتش‌افروزی، برخلاف وضد مصالح بشریت و به‌خصوص امروز برخلاف مصالح امت اسلامی است.
بسته معنایی	سیاست جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و کشورها را به صلح و آرامش دعوت می‌کند.
کد	۱۱

جدول شماره ۱۱

تاریخ	۱۳۸۴/۵/۱۲
بیانات	بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری دکتر محمود احمدی‌نژاد
متن	در زمینه سیاست بین‌الملل، همچنان که دولت‌های قبلی اعلام کردند و بعداً هم همین‌طور خواهد بود، ملت ایران یک ملت صلح‌طلب است. ملت ایران سرِ ستیزه‌گری با هیچ ملتی را ندارد. شما ببینید در تاریخ جمهوری اسلامی و حتی در تاریخ گذشته ملت ایران، همیشه جنگ‌هایی که اتفاق افتاده است، ملت ایران در موضع دفاع از مرز خود، از حقوق خود و از استقلال خود بوده. ما به هیچ کشور و هیچ ملتی تعرض نکرده‌ایم؛ ما از حقوق خود قدرت‌مندانه دفاع کرده‌ایم و باز هم دفاع می‌کنیم.
بسته معنایی	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و سرِ ستیزه‌گری با هیچ ملتی را ندارد.
کد	۱۲

جدول شماره ۱۲

تاریخ	۱۳۸۴/۵/۱۲
بیانات	بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری دکتر محمود احمدی‌نژاد
متن	ما به همسایگان خود احترام می‌گذاریم و طرف‌دار ارتباطات برادرانه و صمیمانه با کشورهای همسایه و همچنین با کشورهای برادر و مسلمان و کشورهای دوست در این منطقه و مناطق دیگر هستیم. ملت ایران قدرت و اقتدار و توانایی خود را در راه تضعیف ملت‌ها و کشورهای دیگر به کار نخواهد برد؛ در راه حفظ منافع خود به کار خواهد برد و به فضل و توفیق الهی در این زمینه قدرت‌مندانه عمل خواهد کرد.
بسته معنایی	جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجه بنا را بر احترام به همسایگان گذاشته و طرف‌دار ارتباطات برادرانه با کشورهای مسلمان و کشورهای دوست است.
کد	۱۳

جدول شماره ۱۳

تاریخ	۱۳۹۰/۵/۱
بیانات	بیانات در پایگاه نیروی دریایی ارتش در بندرعباس
متن	از آغاز تشکیل نظام جمهوری اسلامی، ما هرگز هیچ کشوری را، هیچ قدرتی را به رویارویی و جنگ تشویق نکردیم و نخواهیم کرد و تا آنجائی که بتوانیم، از هر گونه رویارویی حساب شده یا تصادفی جلوگیری می‌کنیم - این به جای خود محفوظ است- ما یک ملت صلح‌طلبیم؛ اما آن کسانی که پیشرفت کار خودشان را با حضور نظامی، با تحکم نظامی، با زورگوئی‌های معمول می‌خواهند تأمین کنند، باید در مقابل خودشان یک ملت مقتدر را حس کنند؛ و مظهر اقتدار ملت در دریا، شما نیروهای دریائی هستید که در سرتاسر این ساحل طولانی استقرار دارید.
بسته معنایی	نظام جمهوری اسلامی از آغاز تشکیل، هیچ قدرتی را به جنگ تشویق نکرده و نخواهد کرد.
کد	۱۴

جدول شماره ۱۴

تاریخ	۱۳۹۳/۳/۴
بیانات	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی
متن	این‌هایی که برای تئوریزه کردن سازش و تسلیم و اطاعت در مقابل زورگویان، نظام را متهم می‌کنند به جنگ‌طلبی یا به تئوریزه کردن جنگ، دارند خیانت می‌کنند، دروغ می‌گویند. نه، نظام نظام انسانی است، نظام شرف است، نظام احترام به کرامت بشر است، نظام سلامت است؛ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ (نساء/۱۲۸).
بسته معنایی	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، نظام خود را بر پایه صلح قرار داده است نه جنگ‌طلبی.
کد	۱۵

جدول شماره ۱۵

تاریخ	۱۴۰۰/۷/۱۱
بیانات	بیانات در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح
متن	یکی از فاجعه‌بارترین مصیبت‌ها برای کشورهای دنیا این است که بیگانه‌ها در مسائل امنیتی آنها دخالت کنند و جنگ و صلح آنها را طراحی کنند و به آنها خط بدهند؛ این یک فاجعه مصیبت‌بار برای هر کشوری است که دچار چنین وضعی باشد. و ملاحظه کردید و عرض کردیم که امروز حتی کشورهای اروپایی هم که زیر چتر ناتو نفّس می‌کشند، مایلند که مستقل حرکت کنند. بحمدالله نیروهای مسلّح جمهوری اسلامی در آزمایش‌های دشوار و بسیار مهمّی ثابت کردند که می‌توانند امنیت کشور را -چه امنیت مرزها را، چه امنیت داخلی را- تأمین کنند.
بسته معنایی	کشورهای بیگانه (به‌خصوص مستکبران) با اینکه از صلح حرف می‌زنند؛ اما در عمل در مسائل امنیتی کشورها دخالت می‌کنند و طراح جنگ برای کشورها هستند.
کد	۱۶

جدول شماره ۱۶

جمع‌بندی صلح در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

ردیف	نشانه‌ها (کدها)	مفاهیم	مقولات
۱	۸	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، با افرادی که با نظام اسلامی کاری ندارند و اهل صلح و برادری هستند، سازش می‌کند.	اهمیت صلح در قرآن
	۹	با اینکه در اسلام، جهاد مقرر شده است، با توجه به آیات قرآن، آن جایی که شرایط اقتضا می‌کند، صلح بر جنگ ترجیح داده شده است.	
	۱۵	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، نظام خود را بر پایه صلح قرار داده است نه جنگ‌طلبی.	
۲	۱	سیاست جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و ستم را نخواهد پذیرفت.	یکی از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس آیات قرآن، صلح با دول غیرمحارب است.
	۲	ایران از صلح پایدار استقبال می‌کند. البته صلح پایدار را در سایه مجازات تجاوزگران جنگی قابل دسترسی می‌داند.	
	۴	جمهوری اسلامی ایران برخلاف صحبت‌های دشمنان جنگ‌طلب نیست؛ بلکه صلح‌طلب است.	
	۶	جمهوری اسلامی ایران از صلح پایدار استقبال می‌کند.	

	۸	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، با افرادی که با نظام اسلامی کاری ندارند و اهل صلح و برادری هستند، سازش می‌کند.
	۱۱	سیاست جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و کشورها را به صلح و آرامش دعوت می‌کند.
	۱۲	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس صلح است و سرِ ستیزه‌گری با هیچ ملتی را ندارد.
	۱۳	جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجه بنا را بر احترام به همسایگان گذاشته و طرفدار ارتباطات برادرانه با کشورهای مسلمان و کشورهای دوست است.
	۱۴	نظام جمهوری اسلامی از آغاز تشکیل، هیچ قدرتی را به جنگ تشویق نکرده و نخواهد کرد.
	۱۵	نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، نظام خود را بر پایه صلح قرار داده است نه جنگ‌طلبی.
از جمله آثار صلح عبارتند از: سازندگی و آبادانی	۵	در صلح می‌توان به سازندگی و آبادانی درونی و بیرونی کشور پرداخت.

۴	۳	مستکبران به صورت ریاکارانه از صلح حرف می‌زنند.	استکبار از صلح حرف می‌زند؛ اما عمل نمی‌کند.
	۷	دنیای استکبار، به‌خصوص آمریکا از صلح حرف می‌زند؛ اما عمل نمی‌کند.	
	۱۰	مستکبران همیشه به‌خصوص در مذاکرات سیاسی، مرتب صلح را مطرح می‌کنند؛ اما در عمل آتش جنگ را برمی‌افروزند.	
	۱۶	کشورهای بیگانه (به‌خصوص مستکبران) با اینکه از صلح حرف می‌زنند؛ اما در عمل در مسائل امنیتی کشورها دخالت می‌کنند و طراح جنگ برای کشورها هستند.	

جدول شماره ۱۷

۵. تبیین معناشناسانه صلح در قرآن کریم

در این بخش مفهوم صلح در قرآن کریم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یک. مفهوم سلم

یک روش برای دستیابی به دیدگاه اسلامی در زمینه صلح، بررسی مفاهیم مرتبط با صلح و تحلیل آیات مرتبط با این مفاهیم است. در متون اسلامی سه واژه برای بیان مفاهیم مرتبط با صلح وجود دارد: «صلح»، «سلم»، «هدنه و مهاده». برخی ویژگی‌های واژه سلم باتوجه به دامنه معانی، بیان‌گر آن است که نزدیک‌ترین واژه به مفهوم صلح متعارف (صلح متعارف به معنای آن است که صلح یک امر طبیعی در زندگی بشر تعریف می‌شود و محدود به صلح در برابر جنگ نیست، واژه سلم است (افتخاری و محمدی‌سیرت، «صلح» و «سلم» در قرآن کریم، ۱۳۹۲: ۶۰). برخی از آن ویژگی‌ها عبارتند از:

الف. فراگیر بودن: واژگان دیگر کاربرد محدود دارند، هدنه به صلح بعد از جنگ اطلاق می‌شود (رک: ابن منظور، لسان العرب، ۱۴۱۴: ۱۳/ ۴۳۴ - ۴۳۵؛ رک: طریحی، مجمع البحرین، ۱۳۷۵: ۶/ ۳۲۸) و واژه صلح به معنای مسالمت و سازش است (رک: قرشی بنابی، قاموس قرآن، ۱۳۷۱: ۴/ ۱۴۲ - ۱۴۳)؛ ولی سلم از لحاظ فقه اللغة به معنای انقیاد، طاعت، صلح، مسالمت و عدم تعرض به امنیت، آزادی، استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مانند آن است و کاربرد قرآنی آن نیز همان معنای معهود لغوی است. البته مشتقات ثلاثی مزید آن، مانند اسلام، معنای دین ویژه را می‌رساند (جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۱۰/ ۲۶۹).

ب. مبتنی بر حق بودن: در مهاده و در صلح چه بسا پاره‌ای مصلحت اندیشی‌ها یک طرف جنگ را به صلح وادار کند ولی از کاربردهای سلم برمی‌آید این‌گونه از صلح ناظر به حق است و مصلحت اندیشی‌های از میان‌برنده حق در آن راه ندارد (الویری، ایدئولوژی و صلح؛ مفهوم و فرهنگ دینی صلح با تکیه بر مورد اسلام، ۱۳۸۳: ۳۲۵).

ج. متوقف بر جنگ نبودن: صلح و مهاده معمولاً پس از منازعه و اختلاف و جنگ مطرح می‌شوند، ولی سلم متوقف بر و متأخر از جنگ نیست (همان: ۳۲۶).
سلم و سلامت یعنی عاری بودن از آفات ظاهری و باطنی (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ۱۴۱۲: ۴۲۱). سلم (بر وزن علم) اخفش آن را صلح گفته همچنین سلم (بر وزن فلس و فرس). سلم (بر وزن عقل) به معنای مسالمت و صلح و سازش است (قرشی بنابی، قاموس قرآن، ۱۳۷۱: ۳/ ۲۹۹ - ۳۰۰). اطلاق این واژه بر اسلام، ولایت و مانند آن از سنخ تطبیق مصداقی است نه تفسیر مفهومی و تقابل آن با حرب در تعبیرهایی مانند «سلم لمن سالکم و حرب لمن حاربکم» نشان رواج معنای سازش، مسالمت، هماهنگی و اتحاد از این واژه است (جوادی آملی، تسنیم، ۱۳۸۹: ۱۰/ ۲۶۵ - ۲۶۶).

بنابراین می‌توان گفت سلم از لحاظ فقه اللغة به معنای انقیاد، طاعت، صلح، مسالمت و عدم تعرض به امنیت، آزادی، استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مانند آن است و کاربرد قرآنی آن نیز همان معنای معهود لغوی است. البته مشتقات ثلاثی مزید آن، مانند اسلام، معنای دین ویژه را می‌رساند (همان: ۱۰/ ۲۶۹).

دو. سلم در قرآن کریم

بررسی آیات قرآن کریم بیان‌گر آن است که از ریشه «س ل م» مشتقات متعددی مانند تسلیم، سلام، اسلام، مسلم، و... به کار رفته است (مانند: بقره/ ۱۲۸ و ۱۳۲؛ آل عمران/ ۱۹؛ نساء/ ۹۴؛

مائده/۳؛ انعام/ ۵۴ و ...؛ اما از میان این واژگان همان‌طور که قبلاً بیان شد واژه «سلم» با مفهوم مصطلح «صلح» مترادف بیشتری دارد. واژه «سلم» در قرآن کریم ۱۰ بار به کار رفته است: سَلَمَ (انفال/ ۴۳)، سَلَّمَ (طور/ ۳۸)، السَّلَمَ (نساء/ ۹۰ و ۹۱؛ نحل/ ۲۸ و ۸۷)، السَّلَمَ (محمّد/ ۳۵)، السَّلَمَ (بقره/ ۲۰۸)، لِّلْسَلَمِ (انفال/ ۶۱)، سَلَمًا (زمر/ ۲۹). با بررسی این آیات مشخص شد که واژه «سلم» تنها در پنج آیه در معنای صلح آمده است، که در ذیل به تحلیل و بررسی آنان پرداخته می‌شود؛ اما در دیگر موارد در معانی دیگری به کار رفته‌اند. واژه سَلَمَ در آیه ۴۳ انفال به معنای سالم نگه داشتن (صادقی‌تهرانی، الفرقان فی تفسر القرآن، ۱۴۰۶: ۱۲/ ۲۴۹؛ مکارم‌شیرازی، تفسری نمونه، ۱۳۷۴: ۷/ ۱۹۰)، واژه سَلَّمَ در آیه ۳۸ طور به معنای نردبان (طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۳۹۰: ۱۹/ ۲۱)، واژه‌ی السَّلَمَ در آیات ۲۸ و ۸۷ نحل به معنای تسلیم شدن (زحیلی، التفسیر المنیر فی العقیده و الشریعه و المنهج، ۱۴۱۱: ۱۴ و ۱۱۶ و ۲۰۶) و واژه سَلَمًا در آیه ۲۹ زمر به معنای تسلیم بودن به کار رفته است (مکارم‌شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱: ۱۹/ ۴۴۴).

آیاتی که در معنای صلح متعارف به کار رفته‌اند:

بقره: ۲۰۸	نساء: ۹۰	نساء: ۹۱	انفال: ۶۱	محمّد: ۳۵
-----------	----------	----------	-----------	-----------

شناسه	بقره/ ۲۰۸
متن	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ
تفسیر	<p>"سلم" و "سلام"، در لغت به معنای صلح و آرامش است و بعضی آن را به معنای اطاعت تفسیر کرده‌اند، و این آیه همه افراد باایمان را به صلح و سلام و تسلیم بودن در برابر فرمان خدا دعوت می‌کند. از مفهوم این آیه چنین استفاده می‌شود که صلح و آرامش تنها در پرتو ایمان امکان‌پذیر است، و تنها به اتکاء قوانین مادی هرگز جنگ و ناامنی و اضطراب از دنیا بر چیده نخواهد شد، زیرا عالم ماده، و علاقه به آن، همواره سرچشمه کشمکش‌ها است، و اگر نیروی معنوی ایمان، آدمی را کنترل نکند، صلح غیر ممکن است (مکارم‌شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۲: ۸۱-۸۲).</p> <p>بنابراین منظور از «سلم» در این آیه، صلح و سازش و اتحاد و برادری در درون حوزه اسلامی است؛ نه دعوت به اسلام؛ چون آیه خطاب به مؤمنان است و آنان را در محدوده داخلی ایمان و اسلام به انقیاد و اتحاد همگانی فرا می‌خواند (جوادی‌آملی، تسنیم، ۱۳۸۹: ۱۰: ۲۷۰).</p>

مقصود از سلم در این آیه صلح و آرامش است و صلح و آرامش تنها در پرتو ایمان امکان پذیر است؛ زیرا تنها به اتکاء قوانین مادی جنگ از بین نمی رود و عالم ماده، و علاقه به آن، همواره سرچشمه کشمکش ها است.	بسته معنایی
۱	کد

جدول شماره (۱) ساخت معنایی آیه ۲۰۸ بقره

شناسه	نساء/ ۹۰
متن	<p>إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يِقَاتِلُوكُمْ أَوْ يَقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يِقَاتِلُوكُمْ وَ أَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا</p>
تفسیر	<p>این آیه دو دسته از کافران را استثنا می کند که نباید با آنها جنگید. این دو دسته عبارتند از: ۱- کافرانی که به کسانی می پیوندند که میان آنها و مسلمانان پیمان صلح و عدم تعرض بسته شده است. همان گونه که خود آنها محترم هستند، پناهندگان به آنها هم محترم هستند. ۲- کافرانی که از جنگ خسته شده اند و نه حاضرند با شما بجنگند و نه حاضرند با قوم خودشان بجنگند. برای اینکه مسلمانان به خود مغرور نشوند، می فرماید: اگر خدا می خواست آنها را بر شما چیره می ساخت و آنها با شما می جنگیدند؛ ولی چنین نکرد و رعب مسلمانان را در دل آنها انداخت و آنها متعرض مسلمانان نشدند. اضافه می کند که اگر این گروه از کافران از شما کنار بکشند و با شما نجنگند و طرح صلح و سازش بریزند، شما حق ندارید با آنها بجنگید و خدا به شما این اجازه را نمی دهد (جعفری، تفسیر کوثر، ۱۳۷۶: ۲: ۵۲۱).</p> <p>یکی از موضوعات مهمی که در این آیه محل بحث و مناقشه است، نسخ این آیه است. برخی از مفسران اهل سنت نسخ این آیه را به وسیله آیه ۵ سوره توبه «فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ...» (هنگامی که ماه های حرام پایان گرفت، مشرکان را هرکجا بیابید به قتل برسانید...) مطرح کرده (نک: سیوطی، الدر المنثور، ۱۴۰۴: ۱۹۱/۲ - ۱۹۲) و برخی دیگر نیز قائل شده اند که جمهور مفسران آیه ۵ سوره توبه را ناسخ آیه ۹۰ سوره نساء می دانند (طنطاوی، التفسیر الوسیط للقرآن الکریم، ۱۹۹۷: ۳/۲۵۳). با تأمل در آیه ۹۰ سوره نساء و آیه ۵ سوره توبه می توان به این نتیجه دست یافت که آیه ۹۰ مربوط به منافقان غیرمحراب و کسانی است که اهل صلح</p>

<p>هستند و قصد جنگ با مسلمانان را ندارند؛ اما آیه ۵ مربوط به کفار حربی است، بنابراین تزامنی بین آن‌ها وجود ندارد تا بحث نسخ پیش آید. همچنین با دقت در آثار مفسران اهل سنت می‌توان به این نتیجه دست یافت که جمهور مفسران قائل به همچنین قولی نیستند (زمخشری، الکشاف، ۱۴۰۷: ۱/ ۵۴۷ - ۵۴۸؛ قطب، فی ظلال القرآن، ۱۴۲۵: ۲/ ۷۳۳ - ۷۳۴؛ حوی، الاساس فی التفسیر، ۱۴۲۴: ۲؛ ص/ ۱۱۴۲ - ۱۱۴۳؛ زحیلی، التفسیر المنیر فی العقیده و الشریعه و المنهج، ۱۴۱۱: ۵/ ۱۹۱ - ۱۹۷).</p>	
<p>مسلمانان با دو گروه صلح عزّتمندانه برقرار می‌کنند: الف. کافرانی که به کسانی می‌پیوندند که میان آنها و مسلمانان پیمان صلح بسته شده است. ب. کافرانی که از جنگ خسته شده‌اند و نه حاضرند با مسلمانان بجنگند و نه حاضرند با قوم خودشان بجنگند.</p>	<p>بسته معنایی</p>
<p>۲</p>	<p>کد</p>

جدول شماره (۲) ساخت معنایی آیه ۹۰ نساء

شناسه	نساء/ ۹۱
<p>متن</p> <p>سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يَرِيدُونَ أَنْ يُؤْمِنُوكُمْ وَيَأْمِنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُزِّدُوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكَسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ وَيَكْفُوا أَيْدِيَهُمْ فَاخْذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا</p>	
<p>تفسیر</p> <p>در اینجا با دسته دیگری روبه‌رو می‌شویم که درست در مقابل دسته‌ای قرار دارند که در آیه پیش دستور صلح نسبت به آنها داده شده بود. آنها کسانی هستند که می‌خواهند برای حفظ منافع خود در میان مسلمانان و مشرکان آزادی عمل داشته باشند و برای تامین این نظر راه خیانت و نیرنگ پیش گرفته، با هر دو دسته اظهار همکاری و همفکری می‌کنند. اینها درست بر ضد دسته سابقند؛ زیرا آنها کوشش داشتند از درگیر شدن با مسلمانان دوری کنند؛ اما اینها نغمه دارند که با مسلمانان درگیر شوند. آنها پیشنهاد صلح با مسلمانان داشتند درحالی‌که اینها سر جنگ دارند. آنها از اذیت و آزار مسلمانان پرهیز داشتند؛ ولی اینها پرهیز ندارند (مکارم‌شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۵۸/ ۴). در ادامه آیه به شرایط و تفاوت‌هایی اشاره می‌کند که موجب شده است حکم این گروه با گروه‌های قبل (در آیه ۹۰) جدا شود. این تفاوت‌ها بدین شرح هستند: اگر از جنگ با شما کناره‌گیری نکنند. و با شما صلح نکنند و از جنگ با شما دست</p>	

برندارند. ایشان را بگیرد و اسیر کنید. و هر جا آنها را بچنگ آورید، بکشید (طبرسی، مجمع البیان، ۱۳۷۲: ۳/۱۳۷).	
با کسانی که علیه مسلمانان سر ستیز دارند و از جنگ دست برنمی‌دارند، نباید صلح کرد.	بسته معنایی
۳	کد

جدول شماره (۳) ساخت معنایی آیه ۹۱ نساء

۶۱/ انفال	شناسه
وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ	متن
این آیه پیرامون صلح با دشمن بحث می‌کند و این حقیقت را روشن می‌سازد که اگر آنها تمایل به صلح نشان دادند، تو نیز دست آنها را عقب زن و تمایل نشان ده (مکارم‌شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۷/۲۳۰). در واقع این آیه بیان‌گر این است که اگر دشمن به صلح و روش مسالمت‌آمیز رغبت کرد تو نیز به آن متمایل شو و به خدا توکل کن و مترس از اینکه مبدا اموری پشت پرده باشد و تو را غافل گیر کند و تو به خاطر نداشتن آمادگی نتوانی مقاومت کنی، چون خدای تعالی شنوا و دانا است. و هیچ امری او را غافلگیر نکرده و هیچ نقشه‌ای او را عاجز نمی‌سازد؛ بلکه او تو را یاری نموده و کفایت می‌کند (طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۳۹۰: ۹/۱۱۷).	تفسیر
از این آیه استنباط می‌شود دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد، در صورتی که آنان تهاجم نکرده و نکنند؛ زیرا در فرض هجوم و کشتار و غارت اموال مسلمانان، باید با آنان مبارزه کرد نه صلح (جوادی‌آملی، تسنیم، ۱۳۸۹: ۱۰/۲۸۵). همچنین از این آیه به دست می‌آید مسلمانان باید در اوج قدرت باشند تا تقاضای صلح، از سوی دشمن باشد (قرائتی، تفسیر نور، ۱۳۸۸: ۳/۳۴۸).	
وقتی مسلمانان در اوج قدرت باشند، پیشنهاد صلح از سوی کفار مطرح می‌شود و در این صورت دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد البته در صورتی که آنان تهاجم نکرده و نکنند.	بسته معنایی
۴	کد

جدول شماره (۴) ساخت معنایی آیه ۶۱ انفال

شناسه	محمد / ۳۵
متن	فَلَا تَهْنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ
تفسیر	<p>جمله «فَلَا تَهْنُوا» به این معنا است که سستی و ضعف به خرج ندهید. و جمله «و تَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ» عطف است بر «تهنوا» که چون در زمینه نهی واقع شده، معنای «لا تدعوا الى السلم» را می‌دهد. و کلمه «سلم» - به فتحه سین - به معنای صلح است. و جمله «وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ» جمله‌ای حالیه است. می‌فرماید: تن به صلح ندهید، در حالی که شما غالب هستید. و مراد از «علو» همان غلبه است. و جمله «وَاللَّهُ مَعَكُمْ» عطف است بر جمله «وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ» که سبب علو و غلبه مؤمنین را بیان و تعلیل می‌کند (طباطبایی، المیزان فی تفسری القرآن، ۱۳۹۰: ۱۸/۲۴۸).</p> <p>در اینجا ممکن است سؤالی پیش آید: قرآن در یک جا می‌فرماید: «وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا» (انفال/۶۱) اگر دشمن آغوش خود را برای صلح باز کرد، شما نیز بال خود را بگشایید و پیشنهاد صلح را بپذیرید؛ اما این آیه از صلح انتقاد کرده و می‌فرماید: «فَلَا تَهْنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ» پس تکلیف چیست و باید به کدام آیه عمل کرد؟ پاسخ این است که هر آیه نظر به یک جنبه‌ای دارد، سازش بر اساس ترس و سستی و رعب زدگی ناپسند است؛ زیرا آرزو و علاقه دشمنان همین است، «وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ» (قلم/۹)؛ اما مدارا که از موضع قدرت و ترحم بر ضعیف است، پسندیده می‌باشد (قرآنی، تفسیر نور، ۱۳۸۸: ۹/۱۰۲).</p>
بسته معنایی	قرآن صلحی که بر اساس ترس و سستی باشد را نفی می‌کند؛ زیرا آرزو و علاقه دشمن همین است.
کد	۵

جدول شماره (۵) ساخت معنایی آیه ۳۵ محمد

جمع‌بندی تبیین معناشناسانه صلح در قرآن کریم

ردیف	کنشگرها (کدها)	مفاهیم	مقولات
۱	۱	مقصود از سلم در این آیه صلح و آرامش است و صلح و آرامش تنها در پرتو ایمان امکان‌پذیر است؛ زیرا تنها به اتکاء قوانین مادی جنگ از بین نمی‌رود و عالم ماده، و علاقه به آن، همواره سرچشمه کشمکش‌ها است.	صلح و آرامش در جامعه اسلامی تنها در پرتو ایمان امکان‌پذیر است (شرط تحقق صلح در جامعه اسلامی).
۲	۲	مسلمانان با دو گروه صلح عزّتمندانه برقرار می‌کنند: الف. کافرانی که به کسانی می‌پیوندند که میان آنها و مسلمانان پیمان صلح بسته شده است. ب. کافرانی که از جنگ خسته شده‌اند و نه حاضرند با مسلمانان بجنگند و نه حاضرند با قوم خودشان بجنگند.	وقتی مسلمانان در اوج عزّت باشند، پیشنهاد صلح از سوی کفار مطرح می‌شود و در این صورت دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد (صلح عزّتمندانه).
	۴	وقتی مسلمانان در اوج قدرت باشند، پیشنهاد صلح از سوی کفار مطرح می‌شود و در این صورت دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد البته در صورتی که آنان تهاجم نکرده و نکنند.	

۳	۳	با کسانی که علیه مسلمانان سرستیز دارند و از جنگ دست برنمی‌دارند، نباید صلح کرد.	نفی صلح با کسانی که علیه مسلمانان می‌جنگند.
۴	۵	قرآن صلحی که بر اساس ترس و سستی باشد را نفی می‌کند؛ زیرا آرزو و علاقه دشمن همین است.	قرآن صلح ذلت‌بار را نفی می‌کند.

۶. بازشناسی صلح در قرآن کریم

پس از بررسی صلح در اندیشه آیت الله خامنه‌ای که در بخش قبل به آن اشاره شد، مقوله‌های استخراج‌شده از منظر ایشان در قرآن کریم پی‌جویی می‌شود.

یک. اهمیت صلح در قرآن

با بررسی و تحلیل این اصل در اندیشه مقام رهبری مشخص گردید ایشان در تحلیل صلح معتقد است با اینکه در اسلام، جهاد مقرر شده است و جهاد یعنی مبارزه با زورگویی و تجاوز، اما همین اسلام می‌فرماید: «و اگر تمایل به صلح نشان دهند، تو نیز از در صلح درآی؛ و بر خدا توکل کن...» (انفال/۶۱) یعنی آن جایی که شرایط اقتضا می‌کند، صلح را بر جنگ ترجیح می‌دهد (جدول شماره ۹).

آیه فوق پیرامون صلح با دشمن بحث می‌کند و این حقیقت را روشن می‌سازد که اگر آنها تمایل به صلح نشان دادند، تو نیز دست آنها را عقب نزن و تمایل نشان ده (مکارم‌شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۷/۲۳۰). در واقع این آیه بیان‌گر این است که اگر دشمن به صلح و روش مسالمت‌آمیز رغبت کرد تو نیز به آن متمایل شو و به خدا توکل کن و مترس از اینکه مبدا اموری پشت پرده باشد و تو را غافل‌گیر کند و تو به خاطر نداشتن آمادگی نتوانی مقاومت کنی، چون خدای تعالی شنوا و دانا است. و هیچ امری او را غافل‌گیر نکرده و هیچ نقشه‌ای او را عاجز نمی‌سازد؛ بلکه او تو را یاری نموده و کفایت می‌کند (طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۳۹۰: ۹: ۱۱۷).

از این آیه استنباط می‌شود دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد، در صورتی که آنان تهاجم نکرده و نکنند؛ زیرا در فرض هجوم و کشتار و غارت اموال مسلمانان، باید با آنان مبارزه کرد نه صلح (جوادی‌آملی، تسنیم، ۱۳۸۹: ۱۰/۲۸۵). همچنین مسلمانان باید در اوج قدرت باشند تا تقاضای صلح، از سوی دشمن باشد (قرائتی، تفسیر نور، ۱۳۸۸: ۳/۳۴۸).

علاوه بر آیه فوق، آیه ۹۰ سوره نساء نیز به اهمیت صلح اشاره می‌کند. بر اساس این آیه مسلمانان با دو گروه صلح عزّتمندانه برقرار می‌کنند: الف. کافرانی که به کسانی می‌پیوندند که میان آنها و مسلمانان پیمان صلح بسته شده است. ب. کافرانی که از جنگ خسته شده‌اند و نه حاضرند با مسلمانان بجنگند و نه حاضرند با قوم خودشان بجنگند (توضیح بیشتر جدول شماره ۲ در قسمت تبیین معناشناسانه صلح در قرآن کریم).

بنابراین می‌توان گفت دین اسلام طرفدار صلح است و اساساً روح اسلام روح صلح طلبی است؛ اما در مواردی نیز جهاد لازم است. در جایی که طرف مقابل حاضر به همزیستی شرافتمندانه نیست و ظالم است و می‌خواهد به نحوی شرافت انسانی را پایمال کند، در چنین موردی اگر انسان تسلیم شود، ذلّت را متحمل شده است. به اتفاق جمیع مفسران اولین اجازه‌ای که به مسلمانان در رابطه با جهاد داده شده، زمانی است که آن‌ها مورد ظلم واقع شده‌اند (حج/۳۸-۴۰؛ مطهری، مجموعه آثار، ۱۳۷۲: ۲۰/۲۲۳-۲۲۴).

شایان ذکر است با اینکه اسلام طرفدار صلح است؛ اما همان‌طور که اشاره شد، اسلام صلح عزّتمندانه را تأیید می‌کند و بر اساس آیه ۳۵ سوره محمد «فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكَكُمْ أَعْمَالُكُمْ؛ پس هرگز سست نشوید و (دشمنان را) به صلح (ذلت‌بار) دعوت نکنید، درحالی‌که شما برترید، و خداوند با شماست و چیزی از (ثواب) اعمالتان را کم نمی‌کند!» صلح ذلت‌بار را نفی می‌کند؛ زیرا صلح و سازش بر اساس ترس، سستی و رعب زدگی ناپسند است و آرزو و علاقه دشمنان نیز همین است (نک: جدول شماره ۵ در قسمت تبیین معناشناسانه صلح در قرآن کریم).

همچنین بر اساس آیه ۹۱ سوره نساء با کسانی که علیه مسلمانان سر ستیز دارند و از جنگ دست برنمی‌دارند، نباید صلح کرد؛ بلکه بایستی با آنان جنگید.

با توضیحات یادشده مشخص گردید نظر دیگر مفسران همچون علامه طباطبایی، شهید مطهری، مکارم شیرازی و جوادی آملی نیز مؤید نظر رهبر انقلاب اسلامی است و میان آن‌ها تفاوتی وجود ندارد؛ زیرا دین اسلام طرفدار صلح است و اساساً روح اسلام روح صلح طلبی است.

دو. صلح با دول غیرمحراب به عنوان یکی از اصول سیاست خارجی

در مقوله دوم (جدول شماره ۱۶) گفته شد از منظر آیت‌الله خامنه‌ای یکی از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس آیات قرآن، صلح با دول غیر محارب است (نک: حسینی خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۶/۲۹؛ جدول شماره ۸).

رهبر انقلاب بر این باور است نظام جمهوری اسلامی بر اساس آیات قرآن، نظام خود را بر پایه‌ی صلح قرار داده است نه جنگ طلبی (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۳/۴؛ جدول شماره ۱۵).

با توضیحات یادشده مشخص گردید آیت الله خامنه‌ای برای اصل صلح به عنوان یکی از اصول سیاست خارجی به آیه ۸ سوره ممتنه و آیه ۱۲۸ سوره نساء استناد جسته است. بر اساس آیات قرآن کریم (آیات ۸ و ۹ سوره ممتنه) کافران دو دسته‌اند: گروهی در صدد دشمنی و توطئه علیه مسلمانانند، در این صورت مسلمانان نباید با آنان اظهار دوستی کنند؛ بلکه بایستی از آنان برائت جویند؛ اما دسته دیگر از کفار که علیه مسلمانان اقدامی نکرده و در صدد توطئه علیه آن‌ها نیستند، مسلمانان بایستی با آنان به نیکی رفتار کنند و برقراری رابطه با آنان منعی ندارد (فرائتی، تفسیر نور، ۱۳۸۸: ۵۸۵/۹).

همچنین بر اساس آیه ۹۰ نساء، «إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَ أَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا» با دو دسته از کافران نباید جنگید. این دو دسته عبارتند از:

۱. کافرانی که به کسانی می‌پیوندند که میان آنها و مسلمانان پیمان صلح و عدم تعرض بسته شده است. همان‌گونه که خود آنها محترم هستند، پناهندگان به آنها هم محترم هستند.

۲. کافرانی که از جنگ خسته شده‌اند و نه حاضرند با شما بجنگند و نه حاضرند با قوم خودشان بجنگند؛ یعنی آنها سر جنگ با شما ندارند، همان‌گونه که نمی‌خواهند به نفع شما با افوام خودشان هم جنگ کنند. با این گروه هم نباید جنگید.

برای اینکه مسلمانان به خود مغرور نشوند، می‌فرماید: اگر خدا می‌خواست آنها را بر شما چیره می‌ساخت و آنها با شما می‌جنگیدند؛ ولی چنین نکرد و رعب مسلمانان را در دل آنها انداخت و آنها متعرض مسلمانان نشدند. اضافه می‌کند که اگر این گروه از کافران از شما کنار بکشند و با شما نجنگند و طرح صلح و سازش بریزند، شما حق ندارید با آنها بجنگید و خدا به شما این اجازه را نمی‌دهد (جعفری، تفسیر کوثر، ۱۳۷۶: ۵۲۱/۲).

با توضیحات فوق می‌توان گفت دیدگاه دیگر مفسران نیز مؤید دیدگاه آیت الله خامنه‌ای است و میان آن‌ها تفاوتی وجود ندارد و بر اساس این آیه رابطه و صلح با دول غیر محارب منعی ندارد.

نتیجه

۱. با بررسی صلح در اندیشه آیت الله خامنه‌ای و بازشناسی آن در قرآن کریم مشخص گردید که مبانی این اصل در اندیشه آیت الله خامنه‌ای بر اساس آیات قرآن کریم است.
۲. با تحلیل بیانات رهبر انقلاب اسلامی مقوله‌های زیر استخراج گردید:
  - اهمیت صلح در قرآن
  - یکی از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس آیات قرآن، صلح با دول غیرمحارب است.
  - ازجمله آثار صلح عبارتند از: سازندگی و آبادانی
  - استکبار از صلح حرف می‌زند؛ اما عمل نمی‌کند.
۳. در تبیین معناشناسانه صلح در قرآن کریم مشخص شد در متون اسلامی سه واژه برای بیان مفاهیم مرتبط با صلح وجود دارد: صلح، سلم، هدنه و مهاده. برخی ویژگی‌های واژه سلم باتوجه به دامنه معانی، بیان‌گر آن است که نزدیک‌ترین واژه به مفهوم صلح متعارف، واژه سلم است.
۴. واژه «سلم» در قرآن کریم ۱۰ بار به کار رفته است. با بررسی این آیات مشخص شد که واژه «سلم» تنها در پنج آیه در معنای صلح آمده است و در آیات دیگر به معانی دیگری به کار رفته است.
۵. با تحلیل معناشناسانه صلح در قرآن کریم مقوله‌های ذیل استخراج گردید:
  - شرط تحقق صلح در جامعه اسلامی: صلح و آرامش در جامعه اسلامی تنها در پرتو ایمان امکان‌پذیر است.
  - صلح عزّتمندانه: وقتی مسلمانان در اوج عزّت باشند، پیشنهاد صلح از سوی کفار مطرح می‌شود و در این صورت دولت اسلامی باید پیشنهاد سازش از سوی کافران را بپذیرد.
  - نفی صلح با کسانی که علیه مسلمانان می‌جنگند.
  - قرآن صلح ذلّت‌بار را نفی می‌کند.
۶. در بازشناسی این اصل در قرآن کریم مشخص گردید مقوله‌های زیر که در تحلیل بیانات آیت الله خامنه‌ای استخراج گردیده، در آیات قرآن نیز بدان اشاره شده است: اهمیت صلح در قرآن و صلح با دول غیر محارب به‌عنوان یکی از اصول سیاست خارجی.
۷. آیت الله خامنه‌ای در تحلیل اهمیت صلح معتقد است با اینکه در اسلام، جهاد مقرر شده است، و جهاد یعنی مبارزه با زورگویی و تجاوز، اما قرآن کریم در آن جایی که شرایط اقتضا می‌کند، صلح را بر جنگ ترجیح می‌دهد. با بررسی آیات و نظر دیگر مفسران، می‌توان گفت تحلیل آیت الله خامنه‌ای بسیار دقیق بوده؛ زیرا دین اسلام طرفدار صلح است و اساساً روح اسلام روح صلح‌طلبی است.

منابع

۱. قرآن کریم. ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۷۳.
۲. ابن منظور، محمدبن مکرم، لسان العرب، محقق/ مصحح: جمال الدین میردامادی، بیروت: دار صادر، ۱۴۱۴.
۳. اچسون، جین، زبان‌شناسی همگانی، ترجمه: حسین وثوقی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۶.
۴. افتخاری علی اصغر و حسین محمدی سیرت، «صلح» و «سلم» در قرآن کریم، مطالعات قرآن و حدیث، دوره ۶، شماره دوم، پیاپی ۱۲، ۱۳۹۲.
۵. الویری، محسن، «ایدئولوژی و صلح؛ مفهوم و فرهنگ دینی صلح با تکیه بر مورد اسلام»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی خبرگزاری‌ها، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳.
۶. ایزوتسو، توشیهیکو، خدا و انسان در قرآن، ترجمه احمد آرام، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۶۸.
۷. باردن، لورنس، تحلیل محتوا، ترجمه: ملیحه آشتیانی و محمد یمنی‌دوزی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۵.
۸. بوتول، گاستون، جامعه‌شناسی صلح، مترجم: هوشنگ فرخجسته، تهران: نشر شیفته، ۱۳۷۱.
۹. پالمر، فرانک، نگاهی تازه به معناشناسی، ترجمه کوروش صفوی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۶۶.
۱۰. حسینی خامنه‌ای، سید علی، بیانات در پایگاه نیروی دریایی ارتش در بندرعباس، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۹۰/۵/۱.
۱۱. _____، بیانات در دیدار با فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۷۴/۶/۲۹.
۱۲. _____، بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی به مناسبت عید سعید مبعث، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۸۰/۷/۲۳.
۱۳. _____، بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۹۳/۳/۴.
۱۴. _____، بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری دکتر محمود احمدی‌نژاد، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۸۴/۵/۱۲.

۱۵. _____، بیانات در مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح، ۱۴۰۰/۷/۱۱، سایت <https://farsi.khamenei.ir>.
۱۶. _____، بیانات در هشتمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۶۵/۶/۱۴.
۱۷. _____، سخنرانی آیت‌الله خامنه‌ای در چهل‌ودومین مجمع عمومی سازمان ملل، نیویورک، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۶۶/۶/۳۱.
۱۸. _____، سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از خانواده‌های معظم اسرا و مفقودان شهرهای تهران، کرج، ورامین، قم، کاشان، زنجان و اهواز، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۶۸/۵/۲۳.
۱۹. _____، سخنرانی در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه، نرم‌افزار حدیث ولایت، ۱۳۶۸/۴/۶.
۲۰. حوی، سعید، الاساس فی التفسیر، قاهره: دارالسلام، ۱۴۲۴.
۲۱. جعفری، یعقوب، تفسیر کوثر، قم: مؤسسه انتشارات هجرت، ۱۳۷۶.
۲۲. جوادی‌آملی، عبدالله، تسنیم، محقق: حجت‌الاسلام سعید بندعلی، ج ۱۰، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۸۹.
۲۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، محقق/مصحح: صفوان عدنان داوودی، دمشق: دارالعلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲.
۲۴. رفیع‌پور، فرامرز، تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۴.
۲۵. زحیلی، وهبه، التفسیر المنیر فی العقیده و الشریعه و المنهج، دمشق: دارالفکر، ۱۴۱۱.
۲۶. زمخشری، محمود بن عمر، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و عیون الأقاویل فی وجوه التأویل، مصحح: مصطفی حسین احمد، بیروت: دارالکتب العربی، ۱۴۰۷.
۲۷. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، قم: کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، ۱۴۰۴.
۲۸. شریفی، علی، «نقد و بررسی آرای ایزوتسو در حوزه معناشناسی قرآن کریم»، حکمت معاصر، سال چهارم، شماره سوم، ۱۳۹۲.
۲۹. صفوی، کوروش، درآمدی بر معناشناسی، تهران: حوزه هنری، ۱۳۷۹.

۳۰. صادقی تهرانی، محمد، الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنه، قم: فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۶.
۳۱. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰.
۳۲. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، مصحح: فضل الله یزدی طباطبایی، ایران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲.
۳۳. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، محقق: احمد حسینی اشکوری، تهران: مرتضوی، ۱۳۷۵.
۳۴. طنطاوی، محمد سید، التفسیر الوسیط للقرآن الکریم، قاهره: نهضة مصر، ۱۹۹۷.
۳۵. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۸.
۳۶. قرشی بنابی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الإسلامیه، ۱۳۷۱.
۳۷. قطب، سید، فی ظلال القرآن، بیروت: دارالشروق، ۱۴۲۵.
۳۸. کرمانی، سعید، معناشناسی عقل در قرآن کریم با تکیه بر نظریه حوزه‌های معنایی، تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۱۳۹۱.
۳۹. کریپندورف، کلوس، تحلیل محتوا: مبانی روش شناسی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران: روش، ۱۳۷۸.
۴۰. مختار عمر، احمد، معناشناسی، ترجمه: سید حسین سیدی، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۸۵.
۴۱. مسائلی، محمود؛ ارفعی، عالیہ، جنگ و صلح از دیدگاه حقوق و روابط بین‌الملل، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲.
۴۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الإسلامیه، ۱۳۷۱.
۴۳. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، قم: صدرا، ۱۳۷۲.

References

۱. Quran Karim (Translation of the Holy Quran): Translated by Naser Makarem Shirazi, Center for Islamic History and Sciences, Qom: ۱۳۷۳ SH (۱۹۹۴ CE).
۲. Achsohn, Jane, Zabanshenasi Hamgani (General Linguistics), Translated by Hossein Vathoqi, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, ۱۳۷۶ SH (۱۹۹۷ CE).
۳. Alwiri, Mohsen, "Ideology wa Sulh; Mafhoom wa Farhang e Dini Sulh ba Takya bar Mawrid Islam (Ideology and Peace, Concept and Religious Peace Culture with an Emphasis on Islam)", Proceedings of International News Agencies Conference, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, ۱۳۸۳ SH (۲۰۰۴ CE).
۴. Bardin, Laurence, Tahlil-e Mohtava (Content Analysis), Translated by Malihe Ashtiani and Mohammad Yaminiduzi, Tehran: Shahid Beheshti University Publications, ۱۳۷۵ SH (۱۹۹۶ CE).
۵. Buttel, Gaston, Jam'e Shinasi-ye Salam (Sociology of Peace), Translated by Houshang Farkhojeste, Tehran: Nashr-e Shefteh, ۱۳۷۱ SH (۱۹۹۲ CE).
۶. Eftekhari Ali Asghar and Hussein Mohammadisirat, "Sulh wa Silm dar Quran Karim ("Peace" and "Silm or Safety" in the Holy Quran", Quran and Hadith Studies Journal, Volume ۶, Number ۲, Issue ۱۲, ۱۳۹۲ SH (۲۰۱۳ CE).
۷. Gharshi Bonabi, Sayyid 'Ali Akbar, Qamus Quran (Quranic Dictionary), Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, ۱۳۷۱ SH (۱۹۹۲ CE).
۸. Hawi, Saeed, Al-Asas fi Tafsir (The Fundamentals of Interpretation), Cairo: Dar al-Salam, ۱۴۲۴ AH (۲۰۰۳ CE).
۹. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Ayatollah Khamenei's Speech at the 40th United Nations General Assembly, New York, Wilayah Hadith Software, June ۳۱, ۱۹۸۷ CE.
۱۰. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Speech at the Meeting with Many Families of Martyrs and Missing Persons in Tehran, Karaj, Varamin, Qom, Kashan, Zanjan, and Ahvaz, Wilayah Hadith Software, May ۲۳, ۱۹۸۹ CE.
۱۱. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Speech at the Pledge Allegiance Ceremony of Many Exemplary Basijis, Wilayah Hadith Software, April ۶, ۱۹۸۹ CE.
۱۲. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements at the Eighth Summit of Non-Aligned Movement Leaders, Wilayah Hadith Software, June ۱۴, ۱۹۸۶ CE.
۱۳. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements at the Implementation Ceremony of the Presidential Decree for Dr. Mahmoud Ahmadinejad, Wilayah Hadith Software, May ۱۲, ۲۰۰۵ CE.
۱۴. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements at the Joint Graduation Ceremony of Military Universities' Students, July ۱۱, ۲۰۲۱ CE, Website <https://farsi.khamenei.ir>.
۱۵. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements at the Navy Force Base in Bandar Abbas, Wilayah Hadith Software, May ۱, ۲۰۱۱ CE.

۱۶. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements in a Meeting with Commanders and Officials of the Islamic Revolutionary Guard Corps, Wilayah Hadith Software, June ۲۹, ۱۹۹۵ CE.
۱۷. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements in a Meeting with Members of the Islamic Consultative Assembly, Wilayah Hadith Software, March ۴, ۲۰۱۴ CE.
۱۸. Hussein Khamenei, Sayyid Ali, Statements in a Meeting with Officials and Representatives of the Islamic Republic System on the Occasion of Mab'ath Eid, Wilayah Hadith Software, July ۲۳, ۲۰۰۱ CE.
۱۹. Ibn Manzur, Mohammad bin Mukarram, Lisan al-Arab (The Tongue of the Arabs), Edited by Jamal al-Din Mir-Damadi, Beirut: Dar Sader, ۱۴۱۴ AH (۱۹۹۳ CE).
۲۰. Izutsu, Toshihiko, Khoda va Ensan dar Quran (God and Man in the Quran), Translated by Ahmad Aram, Tehran: Sherkate Sahami Enteshar, ۱۳۶۸ SH (۱۹۸۹ CE).
۲۱. Jafari, Ya'qub, Tafsir Kowsar (Kowsar Interpretation), Qom: Hijrat Institute Publications, ۱۳۷۶ SH (۱۹۹۷ CE).
۲۲. Javadi Amoli, Abdullah, Tasnim, Researched by Hojjat al-Islam Saeed Bandali, Volume ۱۰, Qom: Isra Publication Center, ۱۳۸۹ SH (۲۰۱۰ CE).
۲۳. Kermani, Saeed, Ma'nashenasi 'Aql dar Quran Karim ba Takiye bar Nazariyeye Hawzahaye Ma'na'i (Semantic Analysis of Reason in the Holy Quran with Emphasis on the Theories of Semantic Domains), Tehran: Imam Sadiq (AS) University, ۱۳۹۱ SH (۲۰۱۲ CE).
۲۴. Krippendorff, Klaus, Tahlil-e Mohtava: Mabani-e Ravanshenasi (Content Analysis: Foundations of Methodology), Translated by Houshang Nayeby, Tehran: Rosh, ۱۳۷۸ SH (۱۹۹۹ CE).
۲۵. Makarem Shirazi, Naser, Tafsir-e Namuneh (Exemplary Interpretation), Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, ۱۳۷۱ SH (۱۹۹۲ CE).
۲۶. Masa'ili, Mahmoud, Erfei, 'Aaliyah, Jang va Solh az Didgah-e Hoquq va Ravabet-e Bain al-Melal (War and Peace from the Perspective of International Law and Relations), Tehran: Ministry of Foreign Affairs, ۱۳۷۲ SH (۱۹۹۳ CE).
۲۷. Mukhtar Omar, Ahmad, Ma'nashenasi (Semantics), Translated by Sayyid Hossein Sayyidi, Mashhad: Ferdowsi University, ۱۳۸۵ SH (۲۰۰۶ CE).
۲۸. Muttahari, Murtaza, Majmu'a Athar-e Ostaz-e Shahid Muttahari (Collection of Works by the Martyr Professor Muttahari), Qom: Sadrā, ۱۳۷۲ SH (۱۹۹۳ CE).
۲۹. Palmer, Frank, Negahi-e Tazah be Ma'na Shenasi (A Fresh Look at Semantics), Translated by Koroush Safavi, Tehran: Nashr-e Markaz, ۱۳۶۶ SH (۱۹۸۷ CE).
۳۰. Qira'ti, Mohsen, Tafsir-e Noor (Interpretation of Light), Tehran: Cultural Center for Quranic Studies, ۱۳۸۸ SH (۲۰۰۹ CE).
۳۱. Qutb, Sayyid, Fi Zhilal al-Quran (In the Shade of the Quran), Beirut: Dar al-Shorouk, ۱۴۲۵ AH (۲۰۰۴ CE).

۳۲. Rafiepour, Faramarz, *Teknike-ha-ye Khas-e Tahqiq dar Ulum-e Ejtemai* (Special Research Techniques in Social Sciences), Tehran: Sherkate Sahami Enteshar, ۱۳۸۴ SH (۲۰۰۵ CE).
۳۳. Raghīb Isfahani, Hussein bin Mohammad, *Mufradat Alfaz al-Quran* (The Vocabulary of Quranic Words), Edited by Safwan Adnan Dawoodi, Damascus: Dar al-Ilm al-Dar al-Shamiyyah, ۱۴۱۲ AH (۱۹۹۱ CE).
۳۴. Sadiqi Tehran, Mohammad, *Al-Furqan fi Tafsir al-Quran bi al-Quran wa al-Sunnah* (The Criterion in the Interpretation of the Quran through the Quran and the Sunnah), Qom: Farhang Islami, ۱۴۰۶ AH (۱۹۸۵ CE).
۳۵. Safavi, Koroush, *Daramadi bar Ma'na Shenasi* (Introduction to Semantics), Tehran: Honari Department, ۱۳۷۹ SH (۲۰۰۰ CE).
۳۶. Sharifi, Ali, "Naqd wa Barresi Araye Izutsu dar Hawzeh Ma 'na Shenasi Quran Karim (Critique and Review of Izutsu's Views in the Field of Quranic Semantics)", *Contemporary Wisdom Journal*, Volume ۴, Number ۳, ۱۳۹۲ SH (۲۰۱۳ CE).
۳۷. Suyuti, 'Abd al-Rahman bin Abi Bakr, *Al-Durr al-Mansur fi Tafsir al-Ma'thur* (The Scattered Pearl in the Interpretation by the Narrations), Qom: Public Library of Hazrat Ayatollah al-'Udhma Mar'ashi Najafi (r.a.), ۱۴۰۴ AH (۱۹۸۳ CE).
۳۸. Tabatabai, Sayyid Mohammad Husayn, *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran* (The Scale in Quranic Interpretation), Beirut: Mu'assasat al-A'lami li al-Matbu'at, ۱۳۹۰ AH (۱۹۷۰ CE).
۳۹. Tabrisi, Fadl bin Hassan, *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Quran* (The Compilation of Exposition in Quranic Interpretation), Edited by Fadl Allah Yazdi Tabatabai, Iran: Nasr Khosrow, ۱۳۷۲ AH (۱۹۹۳ CE).
۴۰. Tantawi, Mohammad Sayyid, *Al-Tafsir al-Wasit lil-Quran al-Karim* (The Intermediate Interpretation of the Holy Quran), Cairo: Nahdah Misr, ۱۹۹۷ CE.
۴۱. Tureihi, Fakhr al-Din bin Mohammad, *Majma' al-Bahrain* (The Confluence of Two Oceans), Researched by Ahmad Husaini Ashkvari, Tehran: Mortazavi, ۱۳۷۵ SH (۱۹۹۶ CE).
۴۲. Zamakhshari, Mahmud bin 'Umar, *Al-Kashshaf 'an Haqa'iq Ghawamid al-Tanzil wa 'Uyun al-Aqawil fi Wujuh al-Ta'wil* (The Unveiling of the Truths of the Hidden Aspects of Revelation and the Essence of Interpretation), Edited by Mustafa Husayn Ahmad, Beirut: Dar al-Kutub al-'Arabi, ۱۴۰۷ AH (۱۹۸۶ CE).
۴۳. Zuhayli, Wahbah, *Al-Tafsir al-Munir fi al-'Aqida wa al-Shari'ah wa al-Manhaj* (Illuminating Exegesis on Creed, Law, and Method), Damascus: Dar al-Fikr, ۱۴۱۱ AH (۱۹۹۰ CE).